

19. Yüzyılın 50'li Yılların Sonunda - 60'lı Yılların Başında Kuzey Kafkasya ve Kırım'da Yaşayan Nogayların Türkiye'ye Yer Değiştirmesi

Kidirniyazov Daniyal*

Kafkasya Savaşı'nın son sonucu Osmanlı İmparatorluğuna yerel halkların kitlesel göç oldu. Karızmanın Kafkasya'ya kararlı bir şekilde başlamasının bir sonucu olarak, Kuzey Kafkasya ve Kırım'ın Nogaylarının Türkiye sınırlarına bakması için büyük bir hareket söz konusu zamanda ortaya çıktı.

Bilindiği gibi, ilk kez Kuzey Kafkasya'nın yerli yerlerinden ve Sömürgeciliğinden yerel halkların yeniden yerleşim düşüncesi, Kafkasya ordusu genel kurmayının şefi gen tarafından önerildi. Da Milutin. Bu fikri, 1857'de, Kuzey Kafkasyalıların don'a yerleşmesini öneren rapor notunda haklı çıktı¹.

Kuzey Kafkasya halkının Türkiye'ye göç nedenleri hakkında tarihsel literatürde farklı bakış açıları vardır. Bu nedenle, bazı araştırmacılar göçün ana nedeni, Rusya'nın Çarlık politikası, Diğerleri, aksine, Sultan Türkiye'nin Kafkasya meseleleri ve dini fanatizm üzerindeki etkisini vurguluyor.²

Buna ek olarak, Osmanlı, İngiltere, Fransa ve diğer Batı Devletleri Hükümeti, Rus hükümetinin politikasında Kuzey Kafkasya halklarının hayatında bu trajik olayların tek ve ana suçlu gördük.³ Onun bir parçası olarak, Rusya Osmanlı İmparatorluğu'na yerel halkların tehcir sorumluluğu Türk Sultan ve Batı ülkelerinin elçilerin propaganda kaydırđı. Din ve propagandanın Rusya'ya karşı etkisinin bir rol oynadığına dikkat edilmelidir. Ancak Kuzey kafkasyalıların limanda yeniden yerleşim nedenleri daha derinti. Burada hem siyasi hem de sosyo-ekonomik kökler vardı.

* Prof. Dr., Rusya Bilimler Akademisi Dağıstan Araştırma Merkezi, Tarih, Etnografi ve Arkeoloji Enstitüsü, Makhachkala/THE REPUBLIC OF DAGESTAN, daniyal2006@rambler.ru
ORCID: 0000-0002-9511-9092

1 N. A. Smirnov. *Kafkasya'da Müridizm*, M., 1963, s. 212.

2 Kuzey Kafkasya Halklarının tarihi (XVIII yüzyılın sonu-1917). M., 1988, 202 Sayfa.

3 V. H. Magomayev, D.S. Kidirniyazov. *XVI-XX yüzyılların başında tarihsel süreçinde Nogaylar*. Grozny 2017. 288 Sayfa.

Kuzey Kafkasya halklarının Osmanlı İmparatorluğuna göçü (muhacirlik) tek bir hareket değil, birkaç trajik yıl boyunca uzatıldı.

Genellikle bu olay Osmanlı ajitasyon ve yerel halklardan Türk Sultan destekçileri eylemleri ile ilişkilidir.

Rusya'dan umutlarıyla aldatılan Kuzey Kafkasya halkları, resmi bir kaynak sözleriyle, Mekke'de serbest bırakılmaları için ısrar etmeye başladılar, Türkiye'de yerleşmeyi umuyorlardı, burada daha iyi yaşam koşulları ödünç almayı umuyorlardı.⁴

Tabii ki, Kuzey Kafkasya halkları kendi Vatanlarını gönüllü olarak terk ettiğini düşünmemeliyiz. Ayrıca, Rusya yönetiminin Kafkasya'da şu anda tarafsız bir tutum sergilediğini kanıtlamaya gerek yoktur. Kraliyet makamları sadece engellemedi, ancak Kuzey kafkasyalıların Türkiye'ye taşınmasını sağlamak için elinden gelen her şeyi yaptılar. Nakliye nedeniyle, armatörler hazineden büyük para aldı.

Rusya yönetimi, Kuzey Kafkasya'nın verimli topraklarının halklarından kurtuluşa yönelik hedefli bir mücadeleye yol açtı. Kraliyet Hükümeti, Kuzey Kafkasya halklarının topraklarına, kazakların arkasındaki toprakların, memurlar için büyük alanların tahsisi ile sabitlenmesi politikasını genişletti. Örneğin, Kubani'nin nogayları Osmanlı İmparatorluğuna kitlesel göçü, Küba ve Laba arasındaki alanın kolonizasyonu ile aynı anda başladı. Nogaylar nedeniyle köylerin ve askerlerin topraklarının dağılımı onların eğimli yerleri terk ve Türkiye'ye göç etmeye başladı. Rus yazar XX PPT başladı Korolenko, nogaylar "Kubanya ve Laba arasında yaşayan, kendi yerlerinde tutulmadı ve Rusya'ya bağlı kalmak istemiyordu, hemen hemen herkes Türkiye'ye gitti " diye yazdı.⁵ Buna ek olarak, Kırım Savaşı döneminde (1853-1856 GG.) ve ülkede sona erdikten sonra Rus İmparatorluğu'nun iç illerinden Rus ve ukraynalılar tarafından bölgenin yerleşim politikası devam etti. Örneğin, 1864 yılının sonlarında, Kuzeybatı Kafkasya'da, 142 bin aile tarafından doldurulan 11 kazak Köyü kuruldu .⁶

Böylece, yerel halk topraklarını seçerken, Rus yetkililer genellikle Kuzey Kafkasya'nın bu nüfusunu Sultan Türkiye'yi terk etmeye teşvik etti. Bu bile yüksek komuta temsilcileri tarafından kabul edildi.

4 *age.*, s. 288-289.

5 P. P. Korolenko, *Trans-Kuban Bölgesi /// Doğa, XIX – XX yüzyılların başında Kuzey Kafkasya'daki etnografik ve tarihsel süreçleri*. Nalçık,2004. 440 Sayfa.

6 R. A. Fadeev. 60 yıllık Kafkasya Savaşı, *SPb.*, C 1. Bölüm 1. Maddesi. 1889, s. 161, 209-210

19. Yüzyılın 50'li Yılların Sonunda -60'lı Yılların Başında
Kuzey Kafkasya ve Kırım'da Yaşayan Nogayların
Türkiye'ye Yer Değiştirmesi

97

Aynı soruya dokunmak, gen. Temmuz 1861'de G. D. Orbeliani kaydetti: "isteğe bağlı askeri koşullar, arazi, belirtilen yerlileri, biz sık sık yaptı bölüm altında kazak yerleşim veya güçlendirmek ve bir kez yerleşikli yeni alanlar talep bu koşullar tekrar taşındı ve bazen birkaç kez bir yerden bir yere, ama bu yeni bir tehcir arazi beriltirdi yerlileri, tahmini miktarı ve geçici kullanım için... Bu yetersiz güvenlik hakları dünya'ya açıklamak gerekir o hız ve kolaylığı ile tüm köyler ve bazen bütün bir toplumun atma belirtilen, onlara toprak ve dönüp dağlara ...ve son zamanlarda, Türkiye'ye gitmek için."

Ayrıca, Kraliyet hükümetinin öncelikle onlar için "endişe " gösteren nüfusun bir kısmının bakımını gerçekleştirdiğini belirtmek gerekir. Yani, 26 Nisan 1861, Taylandlı bölge N. birliklerinin Komutanı Ve. Eudoquimov önerdi: "insanlar ve Hükümet için yararlı olduğunu düşünüyorum huzursuz insanların kaldırılması."⁷

Kuzey Kafkasya'nın halklarının Osmanlı İmparatorluğu'na taşınmasında, rolünün liman tarafından da oynandığı bilinmektedir. Osmanlılar hedeflerini takip ettiler. Kuzey Kafkasya'dan gelen göçmenler, Çarlık Rusya ve Sultan Türkiye arasındaki askeri operasyonlar durumunda bu kuvvetin çıkarları doğrultusunda hızlı bir şekilde kullanılmak üzere Türk-Rus sınırı boyunca yerleştirildi.

Osmanlılar ilk Kuzey Kafkasya halkının tehcir kabul etmedi, ancak daha sonra izin verildi unutulmamalıdır. Limanlar, bölgenin uluslarını cennet hayatının vadiyle yeniden yerleşmeye yönlendirdi. İngiliz elçileri de özellikle kuzeybatı Kafkasya'nın çerkesleri arasında göç çağrısında bulundu. Türkiye ve arkasında duran Avrupa güçleri (İngiltere ve Fransa), Rusya'ya karşı yerel halkların hoşnutsuzluğunu kullanmak için tüm güçleri bağladılar.

Kuzey Kafkasya halklarının 50-60'lı yıllarda Osmanlı İmparatorluğu'na taşınmasının 19. yüzyıllar boyunca üç aşamaya geçtiğini belirtmek gerekir: 1) 1859-1862'de; 2) 1863-1864'te ve 3) 1865'te

Kitlesel yeniden yerleşim, Kuzey Kafkasya Dağları'nın halk Kurtuluş hareketinin sona ermesinden önce başladı. Ancak 1859'da özel bir güce sahipti, son aşamada.

Nedeni kitlesel göç, yerel nüfusun, Osmanlı imparatorluğu 1859-1861 yılları arasında oluşturmuştur "karanlık söylentiler önümüzdeki sanki getirerek onları hizmet etmek zorunlu askerlik ve zorunlu konuşmasında hıristiyanlık, adaletsizlik, kainatta en yakın onlara rütbeleri idaresi, ayrılık ile kabile ve yakınları içinde bile bir vilayet, belki bir akrabalık kalan için Kuban ötesinde ve türk içinde".

7 V. H. Magomayev, D. S. Kidirniyazov. *age.*, s. 289

Mekke'ye Hac bahanesiyle, kenarın nüfusu, onlara denizaşırı pasaportların verilmesi için bir dilekçe vermeye başladı. Suudi Arabistan'a Hac gitmek isteyen sayısı her yıl arttı.⁸

Kraliyet Hükümeti yeniden yerleşmelerini engellemedi. Aksine, Kafkasya yönetimi, mülklerini ve mülklerini satmak için halkın özgürlüğünü kısıtlamamak için her şeyi yaptı. Böylece, Nisan 1859 yılında Stavropol bryanchaninov Eyaleti Başkanı Kafkasya'nın Valisi “ kalauso-sablinsky ve beshtau – kum halkları (nogaytsy-dk) Stavropol ilinin tüm mesajlarının alanını oluşturan bölgeyi işgal ettiğini bildirdi. Bu nedenle, bence, çok yararlı olacaktır doldurmak için bu arazi Rus ekmek, ya da eğer stratejik nedenlerle böyle bir öneri olacak erken ... Kazak Kafkas doğrusal kazak kuvvetleri”.⁹

Unutulmamalıdır ki, eksik verilere göre, 1859-1860 yıllar. Türkiye'de yaklaşık 30 bin nogaylar, çoğunlukla, kalauso-djemboyluklar, kalauso-sablinskiler, beshtau-kumskiler. Yazar XIX yüzyılda Bentkovsky göre 1859 yılında, Kalauso-Sablinsky ve Beshtovo-kum stavropol eyaletinin taciz gitti 8046 kişi, kalan 9428 kişi, Kalauso-Djemboylukovsky taciz gitti 2067 kişi, kaldı 18586 kişi.

Daha sonra, dilekçe nogay Kuzeydoğu Kafkasya-Karanogay ve achikulak konsolları gelmeye başladı.

Stavropol eyaletinin genel Valisi, nogaytsov tarafından işgal edilen toprakları emretti,”bu halklardan yerli Rus ekmeklerini yerleşmek için tamamen özgürleştirdi.”

Stavropol ilinde iki nogay saldırganlık kaldırıldı Sultan Türkiye'ye nogaylar kitlesel göç sonra. I. V. Bentkovsky şunları kaydetti: “Tarih sessizce onları atlayamaz ve çünkü zaten 70 yıldan fazla Rus egemenliği altında kaldılar ve kendisine verilen değersiz değildi.”¹⁰

Kuban nogaylar gelince, 1861 yılında Kafkasya yönetimi hükümete rapor, Osmanlı İmparatorluğu'na hemen hemen tüm pre-Kuban nogay tehcir sonra, arazi 400 bin. Onlarca, Urup ve Kuban arasında bir taraftan, ve diğer taraftan-küçük Zelenchuk ve Kuban arasında, “şimdi neredeyse hiç kimse meşgul değil”, küçük Zelenchuk Vadisi'nde yerleşmiş yerli az sayıda hariç.¹¹

8 D. S. Kidirniyazov. XIX yüzyılda Kuzey Kafkasya Nogaylarının Türkiye'ye göçü // Kuzey Kafkasya halklarının Osmanlı İmparatorluğu'na göçü. Kitap dizisi, Mahaçkala, 2000. 110 Sayfa.

9 V. H. Magomayev, D. S. Kidirniyazov. *age.*, s. 289.

10 İ. V. Bentkovskiy. *Stavropol Vilayetindeki Göçebe Yabancı-Müslümanların Tarihsel Ve İstatistiksel İncelemesi*. Stavropol 1. Bölüm, 1883, s. 93.

11 N. G. Volkova. *XVIII-XX Yüzyılların Başında Kuzey Kafkasya'nın Nüfusun Etnik Kadrosu*, s. 220.

19. Yüzyılın 50'li Yılların Sonunda -60'lı Yılların Başında
Kuzey Kafkasya ve Kırım'da Yaşayan Nogayların
Türkiye'ye Yer Değiştirmesi

99

1859-1860 yılları arasında Kuzey Kafkasya'dan Sultan Türkiye'ye 40 bin nogay göç etti.¹²

1860'ın sonunda, Kalauso-Djemboylukovski'nin ve Kalauso-Sablinski'nin sınırları içinde sadece birkaç düzine nogay ailesi vardı. Yerel Rus makamları görev durdu önce – nogay devlet köylülerin haklarını yaşamak ya da achikulac saldırganlık onların ortaklarına onları yeniden yerleşmek için izin vermek.¹³ Bu sorun uzun süre çözüldü iken, bu zamana kadar kendi topraklarına Türkiye'nin nogayların dönmeye başladı. Nogay Kraliyet yetkilileri yokluğunda zaten kendi topraklarını eski askeri, çeşitli yetkilileri, hem de göçmenler Rusya'nın merkezi bölgelerinden dağıttı. Bu nedenle, yerel yönetim karar verdi tüm nogaytsev, yerlileri Pyatigorya, yerleşmek için bir yer. Bu yer, Hançer dağının yakınında çok verimli olmayan bir arazi seçilmiştir. Bu köyün arkasında nogai adı "Kangly"sabitlendi.¹⁴

Kuzey Kafkasya'dan Türkiye'ye taşınmanın ikinci aşaması sırasında yaklaşık yarım milyon kişi 30 bin kuban nogayları da dahil olmak üzere taşındı.¹⁵ Kuban nogay tehcir sonra yaklaşık 100 bin. on dünya kuban ve Urup orta ve alt akım arasında boş kaldı.¹⁶ Daha sonra bu topraklarda onlarca yeni Rus köyleri ve köylü köyleri vardı.¹⁷ Örneğin, kuban nogaylar takip stavropol ve Kırım nogayları. Yerli yerleri A ile nogayları ayrılık resmî. Sergeev şöyle tarif etti: "Vatan ve komşular ile ayrılık – Rus, hangi nogaylar iyi yaşamış, dramatik bir karakter giydi. Nogay köylerinde ağlayan kadınlar ve çocuklar vardı. Mezarlıklarda, yerli mezarlarla harika bir veda sahnesi vardı. Rus köylüler kalmak için ikna edildiğinde, nogay gözyaşları ile cevap verdi: "olamaz – herkes gitmek, günah kalmak"¹⁸

1858-1866 yılları arasında Türkiye'de Kuzey Kafkasya'dan 70 binden fazla nogaylar taşındı ve yaklaşık 50 binden fazla nogaylar Tavri ilinden.¹⁹ 1860-1866 yılları arasında: Kırım Berdian ilçesinden Türkiye'ye, 60 yeni göçmenlerle meşgul olan 67 aul'dan nogaytsy yerleşti; Melitopol ilçesinden – 9 köyden, yakında tüm

12 D. S. Kidirniyazov. XIX Yüzyılında Kuzey Kafkasya Nogaylarının Türkiye'ye Göçü, s. 110-111.

13 İ. H. Kalmıkov, R. H. Kereytov, A. İ. Sikaliyev *Nogaylar*. Çerkessk 1988. 45 Sayfa.

14 S. A. Tvalçrelidze. *Stavropol Vilayeti*. Stavropol 1897, s. 47.

15 D. A. Napso, S. A. Çekmenov, *Umut ve Güven*, Çerkessk 1993, s. 113; A. Sergeev. Süt suyundaki Nogaylar // Tavriya arşiv komisyonu haberleri. Simferopol1912. No 48., s. 202.

16 D. S. Kidirniyazov. *XIX Yüzyılında Kuzey Kafkasya Nogaylarının Türkiye'ye Göçü* s. 111.

17 D. A. Napso, S. A. Çekmenov. *age.*, s. 111.

18 A. Sergeev. *age.*, s. 202.

19 *age.*, s. 203.

bu yerleşim yerleri yeni göçmenler tarafından işgal edildi – Bulgarlar ve Ruslar; Perekop ve Ermeni Çarşısı ilçesinden - 2183 nogaytsyev (sadece Perekop ilçesinden taşındı – 146 köyden 17459 kişi); Feodosiyskiy İlçesi'nde – 67 köy; Dinyeper ilçe 20 köy (12357 kişi); evpatorya ilçe – 8434 kişi (196 köy). Yakında Ruslar, Almanlar, Moldova vb.²⁰ 1860-1862 yıllarında yerleşti. Osmanlı İmparatorluğu'na taşınırken nogaylar ve Kırım Tatarları 29098 pasaport, ruhların sayısı kocasına verildi. – 104211, eşleri. – 88149.²¹ 1864 yılı sonunda, resmi verilere göre, Tavernik'te sadece 37 nogay kaldı.²²

Kırım yarımadasının nogay tehcir 1860-1861 yılında Osmanlı İmparatorluğu'na Kırım tatarlarının kitlesel tehcir ile ilişkili olabilir: “olarak, kırık Müslümanlar, Kırım tatarlarının tek tip, nogaylar neredeyse tüm kitle Türkiye'ye onlarla gitti²³”, - yazar XIX Vmı Venyukov yazdı.

Kuban bölgede, yerel köylülerin kurtuluşunun 1867-1868 yılına kadar ertelendiği belirtilmelidir. Resmi olarak Rusya'da kaleler 1861'de iptal edildi, ancak burada nogay prensler bir kısmı toplumlarını Sultan Türkiye'ye taşınmasını engelledi. Mi Venyukov şunları kaydetti “ “ Biz sadece hizmette olan prensleri ve sahipleri var, chins var ya da nedense özellikle bize yer almaktadır. Bunlar, örneğin, prensler adil-Girey Kaplanov-Nechev (aul yaklaşık kalıcı Okopa), Sultan Kazy-Girey, Mansurov, Mamaeva, Karamurzin”.²⁴

Kafkasya'da Rus yönetimi, yerel olarak, mülkiyetteki topraklara sadık hizmet için, Nogay nüfusunu kendi mülklerine kara bağımlılığına mahkum ederek yerel olarak tanınmayı ödüllendirdi. Bu nedenle, insanların çoğu son derece sıkışık bir toprak haline geldi, bu da Türkiye'ye taşınmanın başlıca nedenlerinden biriydi.

Unutulmamalıdır ki, 1865 yılında tehcir üçüncü aşaması sırasında, özellikle, toprak reformu ve Osmanlı emisarlarının propagandası ve Kafkasya'da Rus askeri Komutanlığı tövbe ile ilgili olarak, Tersk bölgesi birçok yerel nüfusa Sultan Türkiye'ye taşındı. Bu genin özellikle olumsuz bir rol oynamıştır.- M. Musa Kunduhov, soylu Osetya ailesinin bir yerlisi .²⁵

20 *age.*, s. 436.

21 *age.*, s. 438.

22 *age.*, s. 222.

23 M.İ. Venyukov. Kuban ve Belaya Nehirleri arasındaki topraklar // Doğa, XIX – XX yüzyılların başında Kuzey Kafkasya'daki etnografik ve tarihsel süreçleri. Nalçik, 2004. 177 Sayfa

24 *age.*, s. 177

25 İnguşetya tarihi. Rostov-na-Donu. 2013. 274 Sayfa.

Osmanlı makamları, Kuzey Kafkasya göçmenlerini önce Bulgaristan ve Romanya'da yerleşti ve onları Kırım nogaylar'dan daha önce göçmenlerle birleştirdi. Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olan Bulgaristan'da 1860-1861 yılları arasında, on binlerce adig, nogaylar ve Kırım Tatarları yerleşti.²⁶ Böylece, yazar XX V. A. L. Vododin yazdı başladı: "1861 yılında, liman 15 bin nogay tatarlar Bulgaristan'da yerleşti (nogay-dk), Rusya'dan göç, ve onlar kadar bir dereceye kadar, yaklaşık 40 bin Bulgaristan, barışçıl Bulgar nüfusu kırdı.²⁷ 1877 Rus-Türk Savaşının tamamlanmasından sonra, Kuzey kafkasyalıların çoğu Türkiye'nin Brüksel ve Konya vilayetlerine transfer edildi.²⁸

Limanda Kuzey kafkasyalıların kitlesel ayrılmasının bir sonucu olarak bölgenin bozulması, üretken güçlerinin gelişimini olumsuz etkiledi. XIX yüzyılın yazarlarından biri, Kübah kenar, L. P. okudu Makedonov pişman belirtilen durumu Kuban nedeniyle kitlesel göç, yerel nüfusun, Osmanlı imparatorluğu: "Bin yıllık deneyim dağlı kültür, yeni insan (rus yeni yerleşimciler-D. K.), - kaydetti o geldi buraya gelenekleri kayar yataklar çöl tarım, bir iz bırakmadan kayboldu, ve sonuç olarak verimli bir çiçek arazi заглохли, сенокосные polyany çalışlıkları, sayısız bahçeleri, kayıp, büyük bir hayvancılık dağcı öldü, göçmenler bir şey bulduk, uzun bir orman, bir başladı yok".²⁹

Buna ek olarak, Kuzey Kafkasya halklarının, özellikle nogaytsev'in göçü, özellikle kızlyar ve mozdok Ermenileri arasında ticaret unsuru arasında ciddi bir endişe yarattı. Bilindiği gibi, nogaylar et, yün, deri vb. Rusya'nın güneyindeki hayvancılık ürünlerinin ana tedarikçileriydi. Ermeni tüccarlar Rus nüfusa sahip nogaylar ticaretinde aracılık ettiler. Buna ek olarak, nogaylar ücret karşılığında Astrahan Tiflis, Mozdok için Kızlyar'dan arbah Hazine ve ticaret mallarını taşıdı.

Nogayların "çoğunluğun gizli arzusu" nin Osmanlı İmparatorluğuna taşınmamasının altını çizmek gerekiyor. Bu konuda yazdı bir rapor Vali Kafkasya Vali stavropol Eyaleti Bryanchaninov.

Bununla birlikte, nogayların bu arzusu Rus yönetiminin çıkarlarına cevap vermedi. Yetkililer, şimdi kalauso-sablintsami, beshtau-kumtsami, edisansami ve kalauso-djemboylukovtsami tarafından işgal edilen arazinin, bu halklardan yerli Rus

26 Bulgaristan tarihi. Bulgar Dirilişi. 1856-1878 yy. Sofiya, 1987. 6.C. 79-80 Sayfalar.

27 A.L.Pogodin. Bulgaristan Tarihi. SPb., 1910, s. 191.

28 A.K. Çuyeva. XVIII nin son dörtlüğü – XIX yüzyılın 60. yıllarda İngiltere ve Osmanlı İmparatorluğunun politikasında Kuzey-Batı Kafkasya. Maykop, 2007, s. 316.

29 Karaçay-Çerkesya tarihi röportajları. Stavropol, 1967. 1.C. s. 307.

ekmek makinelerini yerleşmek için tamamen özgür olduğunu açıkça belirttiler. Nogaylar ban ile ilginç bir diyalog bu tehcir görgü tanığı tarih ve Etnografya ünlü araştırmacı nogayların GV Bentkovsky yol açar. Son nogaylara sorulduğunda, neden Sultan Türkiye'ye göç ediyorlar, nogaylılar: “biz bilmiyoruz – insanlar yürüyor, nasıl kalıyoruz? - İnsanlar neden geliyor? – Gidemezsin-taciz kovalayan: diyor, bilet ve git-gitmek gerekir”.³⁰

Ekim 1860 yılında Osmanlı İmparatorluğu'na nogaylar tehcir nedeniyle kalauso-sablinskoe ve beshtau-kumskoe ve kalauso-gembuylukovskoe taciz kaldırıldı.³¹

Nogay toprakları - 113707 titin-farklı kişilere (özellikle Kont N.) “en yüksek tazminat” için, belirli bir departmana verildi Evdokimov, Kont de Witte, vb.). Kalan arazi transfer emrinde daireleri, kamu malı.³²

Osmanlı İmparatorluğu'na taşınmak, Kuzey Kafkasya halkları için büyük bir testi ve tarihsel kaderlerinde trajik bir olaydı. Birçok zorluk ve sıkıntı bu küçük mahkemeler için kirlenmiş taşınırken onlar taşındı. Birçok göçmen korkunç sıkışık ve ezilme yüklendi. Birçok göçmen yolda öldü. Anadolu kıyılarında aç insanların büyük kalabalıklar birikir. Tifo ve diğer hastalıklardan binlerce kişi öldü. “Çarpıcı bir manzara temsil gözlerimiz yol boyunca, - kaydetti görgü tanığı olaylar, - dağınık cesetler çocuklar, kadınlar, yaşlılar... açlıktan ve hastalıklardan sıkılan göçmenler, zayıflıktan, zayıflıktan düşen bacakları zorlukla kaldırdılar ... canlı ve sağlıklı ölenleri düşünmek için bir zaman yoktu ... ve yük olarak, hastalığın en ufak bir işaretiyle denize gereksiz yere atıldılar.”³³

Türkiye'de göçmenlerin durumu son derece ağırdı.³⁴

Rus-Türk sınırındaki gerginliğin arttığına dikkat edilmelidir. Bu bağlamda, Rus Bölge Başkanı tamamen göçmenlerin Rus sınırlarına kabul vazgeçmek ve sınırına yakın onları terk etmek gerektiğine inanıyordu. Ayrıca Rus-Türk sınırına yakın bırakmak mümkün bulamadı.³⁵

30 İ.V. Bentkovskiy. Stavropol Vilayetindeki Göçebe Yabancı-Müslümanların Tarihsel ve İstatistiksel İncelemesi, s. 113-115.

31 V.H. Magomayev, D.S. Kidirniyazov. *age.*, s. 294.

32 L.İ. Kujeleeva. Nogaylar (XVIII-XX yüzyıllar başında nogayların tarihinden çıkarmalar) // SSCB Bilimler Akademisi Dağıstan Bölümü İYİL. Mahaçkala, 1964. 13.C (tarihi dizisi) s. 209.

33 İ. Drozdov. Batı Kafkasya dağlılarla son mücadele. // Kafkasya dizisi. Tiflis, 1877. 2.C. s. 456-457.

34 D.A. Napso, S.A. Çekmenov. Yukarıda belirtilen eser. 114 Sayfa.

35 Çeçenistan tarihi. Grozny, 2013., s. 422,423.

19. Yüzyılın 50'li Yılların Sonunda -60'lı Yılların Başında
Kuzey Kafkasya ve Kırım'da Yaşayan Nogayların
Türkiye'ye Yer Değiştirmesi

103

Göçmenler en kötü arazi aldı, Osmanlı İmparatorluğu boyunca yerleşti, Osmanlılar işe alımları sadece evlenmemiş aldı ve bu nedenle Kuzey kaskasyalılar eşlerini ve çocuklarını sattı ve askerlik yaptı.³⁶ Türk makamları tarafından yeni göçmenlerin kabul edilmesi ve yerleştirilmesi ile ilgili olarak, Kraliyet idaresinin sadece bir şartı vardı “ “ bizim sınırlarımızın yakınında yer almak bizim için arzu edilir.”³⁷

Nogaylar da dahil olmak üzere bazı Kuzey kaskasyalılar, Osmanlı Limanı'na ve diğer Orta Doğu ülkelerine taşınmayı kabul ederek büyük bir hata yaptığını fark ettikten kısa bir süre sonra, Kafkasya'ya eski ikamet yerlerine geri dönmelerini istemeye başladılar. Bununla birlikte, Osmanlı Hükümeti vatanlarına dönmelerini duymak istemedi. Son derece olumsuz Kuzey Kafkasya göçmenlerin ve Kraliyet hükümetinin dönüşü ile ilgili, ancak İstanbul'da Rus Büyükelçiliği geri dönmek için çok sayıda istek dağcılar geldi. Yani, Ocak 1861'de. İstanbul'da Rus konsolos mektubunda Kafkasya ordusu komutanı şunları yazdı: “dağcılar ... hiçbir durumda vatanlarına geri dönmek için izin alamazlar ve kim kendini geri alırsa, Sibiryaya gönderilecektir.”³⁸ Buna ek olarak, Türkiye'de Rus konsolos dairesel geri dönmek için pasaport verilmesi yasaklanması bildirildi. Ancak, bu tür engellere rağmen, Kuzey Kafkasya'ya ters hareket devam etti.³⁹ Böylece, 1861 ilkbaharında, Türkiye'den 50 aile kalauso-sablin nogayları geri döndüler.⁴⁰

1862 yılında gen. Eudoquimov, “nogayların en acıklı pozisyonda sınırlarımıza geldiğini” yazdı. Ve Vali Kutaisi, nogayların “yiyecek için hiçbir anlamı olmadığını” belirtti.

5-6 yıl geri döndü Rusya'ya iki buçuk bin nogay. Ve 1870 yılında Türkiye'den geri 3223 nogay geldi.⁴¹

26 Haziran 1861, Rusya Bakanlar Kurulu Kafkasya Komitesinde, topraklarının Rus köylülerine dağıtıldığı için Kuzey kaskasyalı göçmenlerin geri gönderileceği ve bu nedenle dağların onlara izin verilmemesi imkansız olduğu sorusunu inceledi.

36 Z.B. Kipkeeva Türkiye'de Karaçay-Balkar diasporusu. Stavropol 2000., s. 53.

37 İnguşetya tarihi. Rostov-na-Donu. 2013., s. 276.

38 Karaçay-Çerkesya tarihi röportajları. 1.C. s. 307; M. M. Bazorkin., *age.*, s. , 387-389.

39 S. G. Kudaeva. *XIX yüzyılda Kuzey Kafkasya Adıgeleri (Çerkesler): Adıgey toplumunun dönüşüm süreçleri.* (II .Baskı), s. 204-208.

40 D. S. Kidirniyazov. *XVI-XIX. Yüzyıllarda Nogayların Kuzey Kafkasya ve Rusya Halkları İle İlişkileri.* Mahaçkala 2003, s. 188-189.

41 İ. V. Bentkovskiy. Stavropol Vilayetindeki Göçebe Yabancı-Müslümanların Tarihsel Ve İstatistiksel İncelemesi, s. 116.

“Türkiye’den Kafkasya göçmenlerine dönen kurallar “ geliştirildi. Belgelerden birinde, Kuzey kaskasyalıların “yerleşme ve mülkün vatanında olduğunu iddia ettikleri takdirde Kafkasya’ya geri dönebileceklerini “ belirtti.⁴² Ve konsolos bizim onlara tanıklık yapılan adaletsizlik durumunda, onlar eski ikamet yerlerinde ihraç olmayacak ve Rus hükümetinin takdirine bağlı olarak onlarla kabul edilecektir, böyle ön gerekir . İlk önce onları Don’a yerleştirmesi istendi, ancak Don Ordusu’nun Komutanı bunu reddetti, çünkü o zaman Kazaklar ayrıcalıklarının ihlal edecekti.⁴³ Gen’in incelemesinde.- adyutanta Prens G. D. Orbeliani vurguladı ne donskoye asker, ne de Astrahan kazachy asker değil, sadece hiçbir serbest arazi, ama hatta alır için bir koymak kazak 150 bin. titin ve “ sadece Ural ve orenburg kazachyev askerlerinin sim için, serbest arazi böyle bir sayı var, koilh Rus nüfusunun ortasında, özel toplulukların dağcılar sürücü olabilir ve Kafkasya Komitesi iki kazachyev asker belirtilen topraklar arasında, o zaman ayrı bir Orenburg kolordusu komutanının en yakın takdirine sunulmalıdır bu amaç için yerlerin kesin bir göstergesi arasında Türkiye’nin geri gelen dağcılar yerleşmek için gerekli tanıdı eğer.”⁴⁴

“Kurallar” da Samara için yollar sağlanmıştı, dönen göçmenlerin nereden geldiğine bağlı olarak. Örneğin, Karadeniz limanlarından göçmenler Rostov N/A ve Samara Tsaritsyn üzerinden geçmek zorunda kaldı. Kuzey kaskasyalıların ülkenin iç illerine taşınmasının, Kraliyet makamlarının doğal ve iklim koşullarına uygun bir bölge seçimi ile kendilerini rahatsız etmediği unutulmamalıdır.⁴⁵

Unutulmamalıdır ki, Kafkasya’ya dönmek isteyen ne kadar çok olursa, Kraliyet makamlarına karşı daha kararlı bir şekilde karşı koydular. Tamam, gen. AP Karzov, gen değişti. Da. Kafkasya Genelkurmay Başkanı olarak Militina, 1864 yılında Kuzey kaskasyalıların yeniden yerleşim önerisinin gerekçesiyle geniş bir gizli muhtıra sundu.

Daha önce, 1863 yılında, AP Novikov Türkiye’de Rus Büyükelçisi tarafından bir mektupta Kartsov “genel tehcir dağcılar bizim eylemlerin başarısı için gerçek

42 S. G. Kudaeva. *XIX Yüzyılda Kuzey Kafkasya Adıgeleri (Çerkesler): Adıgey Toplumunun Dönüşüm Süreçleri*, (II .Baskı), s. 204.

43 D. S. Kidirniyazov. *XVI-XIX Yüzyıllarda Nogayların Kuzey Kafkasya Ve Rusya Halklar ile İlişkiler*. Mahaçkala 2003, s. 189.

44 S. G. Kudaeva. *XIX Yüzyılda Kuzey Kafkasya Adıgeleri (Çerkesler): Adıgey Toplumunun Dönüşüm Süreçleri*. (II .Baskı), s. 205.

45 N. A. Smirnov. *Kafkasya’da Müridizm*, M., 1963, s. 212.; A. D. Paneş. *Kafkasya’da Müridizm Ve Kuzey Kafkasya’nın Adıgelerin Bağımsızlık İçin Müdahale*. (1829-1864 yy). Maykop 2006, s. 109.

19. Yüzyılın 50'li Yılların Sonunda -60'lı Yılların Başında
Kuzey Kafkasya ve Kırım'da Yaşayan Nogayların
Türkiye'ye Yer Değiştirmesi

105

bir dakikadır önemli bir konudur. Eğer engelsiz bir şekilde yapılırsa, gelecekteki yaz boyunca Batı Kafkasya'daki savaşın sona ereceğini umabiliriz.”⁴⁶ İşte gen'in yazdığı şey. Romanovsky, Kafkas Savaşının en hızlı bitmesinin önemi hakkında: “Kafkasya savaşı sona ermemiş olsaydı, en azından 1876'da ne kadar korkunç bir pozisyonda olacağımızı anlamak zor değil ve 1853-1859 yıllarında Kafkasya'da durumu andıran bir konumda olacağız”⁴⁷

Büyük felaketler yaşadı da nogay-göçmenlere döndükten sonra vatan. Örneğin, nogaylar yerleşmeden önce Pyatigorsk bölgesinde 40 Nogay köyleri vardı. Nogayların bir kısmı geri döndüğünde, doğal olarak, toprakları zaten meşguldü. Yani, onların toprakları zaten şikayet özel mülkiyet generaller ve yetkililer: köy Nayman-Haritonovka, köy Kumlu-kitapte Orbeliani, köy Sablinsky-Fadeevke, köy Krymgireyevsky yunanlılar tarafından doldurulur. Türkiye'den geri dönen nogay yerleşti S. Kangly, dağın yakınında hançer ile donatılmış 29754 titin arazi 1161 denetim ruhu ve 1864 yılında burada da kuruldu Kırım-Kevsalinskoye köy fazla 24 bin ile donatılmış. 12155 duşlar ve Devlet köylülerin hakları üzerinde 305 duşlar için 12 bin onlar üzerinde koymak ile Lymanskoye köy arazi onlar.⁴⁸ Buna ek olarak, nogaylar Sultan Tohtamysh-Girey ve Janibek-Girey özel topraklarda yerleşti.⁴⁹

Kuzey Kafkasya'dan gelen göçmenlerin çoğunun vatanlarına geri dönmek istediğini, ancak 1865'te Rus egemen Alexander II'nin Rusya'ya geri dönmeleri meselesinin gündemden kaldırıldığını belirtmek gerekir .⁵⁰

Bu nedenle, askeri-siyasi, dini ve uluslar arası nedenlerden kaynaklanan Kuzey Kafkasya'daki savaş finali, yerel halkların çıkarlarını ve isteklerini, açıkça sömürge ve işgalci muhalif güçlerin politikalarını anlama isteksizliği, acımasız ve dramatik oldu. Birçok Kuzey Kafkasya ulusuna yüz bin insanın hayatını, açıklanamayan sıkıntılara mal oldu.

Söz konusu dönemde Kuzey Kafkasya halkının Osmanlı İmparatorluğu'na

46 S. G. Kudaeva. *XIX Yüzyılda Kuzey Kafkasya Adıgeleri (Çerkesler): Adıgey Toplumunun Dönüşüm Süreçleri*. (II .Baskı), s. 206-207.

47 D. İ. Roanovskiy. Kamu dersler. / Knyaz A.İ. Baryatinskiy ve Kafkasya Savaşı. // Kafkasya ve Kafkasya Savaşı. SPb, 1878, 9 Sayfa.

48 İ.V.Şeglov. Stavropol vilayetindeki Truhmenler ve Nogaylar. 1910. 1.C. 105 Sayfa.

49 İ. V. Bentkovskiy. Stavropol Vilayetindeki Göçebe Yabancı-Müslümanların Tarihsel ve İstatistiksel İncelemesi., s. 113-128.

50 Kuzey Osetya ÖSSC Tarihi. Orconikidze, 1989, 1.C., s. 292.

taşınmasının mevcut istatistiklerinin çok çeşitlidir. Bugüne kadar, konuyla ilgili tek bir görüş yok.

Böylece, Sultan Türkiye'ye tehcir yaklaşık sayısı 70 binden fazla oldu. Kübalı ve stavropol nogayları (Dağıstan nogayları çok azdı), 50 binden fazla Kırım nogayları.⁵¹

Bu nedenle, göre, asiller tarihçi AP Berge döneminde 1858 ve 1865 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu adig taşındı 493194 kişi. Rus araştırmacı D. E. Eremeyev'in sayılarına göre Osmanlı İmparatorluğuna göç eden sayısı 1,8 milyon kişidir.⁵² Aynı zamanda, tehcir nedeniyle hastalık, sıradışı iklim ve ağır koşullar insanların çok sayıda öldü gösterir.⁵³ Başka bir ünlü yerli oryantalist Rg Landa, iskan Kuzey kaskasyalıların sayısının 1 ila 3 milyon arasında değiştiğini belirtiyor.⁵⁴

Buna ek olarak, çeşitli yazarların veri analizi sonucunda, V. E. Davidovich ve S. ya .Eschiy Rusya Kuzey Kafkasya'nın 10-15 farklı uluslara ait 350 ila 700000 kişi taşındı sonucuna varmıştır.⁵⁵ Türk Cumhuriyeti'nin arşivlerini inceleyen Amerikalı Profesör Kamal Karpath (krymchanin, ataları XIX B'ye taşındı. Türkiye'ye-dk), 1859 ile 1879 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğunun sınırları içinde 2 milyon kişi taşındı, ancak sadece 1,5 milyon kişi var.⁵⁶

Önemli bir ilgi, bu Türk araştırmacılar. Böylece, Türk tarihçi Abdullah Saidam, göçmenlerin ölümleri göz önüne alındığında Osmanlı hükümetinin istatistiksel rakamlarını temel alarak (12-25%) 1856-1876 yılında inanmaktadır. Kırım Yarımadası ve Kafkasya'dan Osmanlı İmparatorluğu'na 1 milyon – 1 milyon geldi. 200 bin kişi.⁵⁷ Başka bir Türk tarihçi Ali Meran Kemal, sadece 1860-1865 yılları arasında Kafkasya ve Kırım'dan 1 milyon kişi tahliye edildi ve 300 bin Balkanlara gönderilen ve Ürdün ve Suriye'ye taşınan kişileri saymazsak. Sadece

51 A. P. Berje. Dağlıların Kafkasya'dan sürgünü. // Russkaya starina. SPb, 1882. 33.C. s. 167; A. D. Paneş. *Kafkasya'da Müridizm, Ve Kuzey Kafkasya'nın Adıgelerin Bağımsızlık İçin Müdahale* (1829-1864 yy). Maykop 2006, s. 111-112. Bölgemiz Stavropolye. Tarih röportajları. Stavropol, 1999, s. 114.

52 A. P. Berje. *Dağlıların Kafkasya'dan Sürgünü*. // Russkaya starina. SPb, 1882. 33.C., s. 165-166.

53 D.E. Yeremeev. *Türklerin Kökenleri (Soy ve Etnik Tarihi Genel Dönemleri)*. M, 1971., s. 113, 149.

54 R. G. Landa. *Rusya Tarihinde İslam*. M, 1995. 113 Sayfa.

55 V. E. Davidoviç., S. Ya. Suuşiy. Rusya Güneyinin kültürünün oluşmasının etnik ve bölgesel şartları. // Uygurluk ve Kùltürler. 3. Baskı. Rusya ve Doğa. Jeopolitik ve medeniyet ilişkileri. M., 1996, s. 212.

56 Karpat K. The Religious and ethnic distribution of the Ottoman Population (1830-1924) Wisconsin, 1985. P. 68.

57 Abdullah Saydam, *Kırım ve Kafkaz Göçleri* (1856-1876). Ankara 1997, s. 91.

19. Yüzyılın 50'li Yılların Sonunda -60'lı Yılların Başında
Kuzey Kafkasya ve Kırım'da Yaşayan Nogayların
Türkiye'ye Yer Değiştirmesi

107

Anadolu, - yazar belirttiği gibi, yerleşti fazla 600 bin göçmen. Ünlü bir tarihçi olan Türk ordusu Genel I. Berkok, limanda 1 milyon kişinin taşındığını gösteriyor.⁵⁸

Türkiye'de bireysel halkların temsilcilerinin toplam sayısını vermek imkansız olduğunu belirtmek gerekir. Türk sayımı sadece erkek cinsiyetini hesaba kattı. Bunun nedeni, magometan nüfusunun askeri amaçlar için daha fazla olduğu gerçeğidir. Sayısal kompozisyona ilişkin görüşlerin dağılımı, tüm yazarların XIX. yüzyılın ortalarında yer alan Kuzey Kafkasya uluslarını birbirinden açıkça ayırmadığı gerçeğine bağlıdır. bu nedenle, bazı verilerin güvenilirliği belirli şüphelere neden olur.

Buna ek olarak, iskan sayma zor ve çeşitli yazarlar tarafından neden olduğu göçmenlerin sayısı dijital veri kronolojik olarak aynı değildir. Tüm araştırmacılar, yol boyunca ve hastalık ve kötü koşullardan Osmanlı İmparatorluğu'na varışta ölenleri hesaba katmadı.⁵⁹

Ayrıca, Osmanlı makamlarının tüm politikasının, Türklerle mümkün olduğunca çok yabancı elementin birleşmesini ve böylece Türklerin her yerinde olmasını amaçladığını da göz önünde bulundurmalıyız. Osmanlılar için her zaman etnik kökenden ziyade dini yoluyla kendini tanımlama özelliği olmuştur.⁶⁰

Türkiye'de, Kuzey Kafkasya halklarının dili Türk ortamında çözüldü, ancak en sürdürülebilir kelimeler, ifadeler, ifadeler korundu.⁶¹

Türkiye'de, Kuzey Kafkasya diasporasının temsilcileri daha önce Çerkes hayırsever toplumunun resmi olarak faaliyet gösteren bir kamu kuruluşu etrafında bir araya geldi.

Bugün Türkiye'de Halk kuruluşları "Kafkasya kültür toplumu", "Kafkasya", "Dağıstan", "Nogay el" vb. Kuzey Kafkasya muhacirlerinin torunları var.⁶²

58 Ali Kemal Meram. Türk-Rus İlişkileri Tarihi. İstanbul, 1969, s. 460.

59 D.S. Kidirniyazov. XIX yüzyılın ikinci yarısı – XX yüzyıla kadar Kuzey Kafkasya halklarının Türkiye Sistanatına göç. // Memleket tarihi. Devlet tarihi. No 1. Astana, 2015. 142, 143 Sayfalar.

60 S. V. Luty. Tarihsel Etnolojisi. M, 1997, 242, s. 244.

61 Kafkasya halkları. M., 1960. 1.C., s. 99.

62 S. G. Kudaeva., *XIX yüzyılda Kuzey Kafkasya Adıgeleri (Çerkesler)*. s. 35; D.S. Kidirniyazov. XVI-XIX yüzyıllarda Nogayların Kuzey Kafkasya ve Rusya halklar ile ilişkiler. 189 Sayfa; M. M. Magomedhanov. Türkiye'de Dağıstanlı diasporası: oluşma dönemleri ve güncel etnografik görünüşü // Sovyet döneminden sonra etnokültürel manzarası: dağıstanlı kısmının sorunları ve oluşma özellikleri. Mahaçkala, 2014. 181 Sayfa.

Bilindiği gibi, bu toplumların amacı, dil, edebiyat ve gelenekleri korumaktır. Yani Batı Avrupa ülkelerinde (Almanya, Hollanda, Avusturya ve diğerleri) bölgesel nogay organizasyonları vardır” Nogay el “ Kuzey Kafkasya göçmenlerin torunları Osmanlı İmparatorluğu. Bugün Ankara, İstanbul, Eski Şehir, Isparta, Adana, ark .ve her yerde “Nogay el” toplumunda Türk Cumhuriyeti’nde yer alan nogaylar yer alıyor. ⁶³

Türkiye’de modern Nogay diasporası sayısını belirlemek zordur, çünkü Osmanlı İmparatorluğunda ya da Türk Cumhuriyetinde etnik işaretler üzerindeki nüfus istatistikleri yapılmamıştır. Başka bir neden Kuzey Kafkasya’dan göçmenlerin soyundan asimilasyon süreçlerinde yatıyor, hem de” ikilik ve belirsizlik onların etnik benlik bilinci”, – doğru dagestan araştırmacı M. M. Magomedhanov tarafından belirtildiği gibi.⁶⁴ Bu nedenle, Türkiye’de Kuzey kafkasyalıların sayısı hakkında çeşitli kaynaklardan elde edilen veriler yaklaşık niteliktedir.

63 Uluslararası Nogay Türkleri Bilgi Şöleni. 9-10 Mayıs 2008. Ankara 2009, s. 31-40.

64 M. M. Magomedhanov. Türkiye’de Dağıstanlı diasporası: oluşma dönemleri ve güncel etnografik görünüşü // Sovyet döneminden sonra etnokültürel manzarası: dağıstanlı kısmının sorunları ve oluşma özellikleri, s. 179.